

Interviu cu Constantin Frosin

...am schimbat aberanta definiție din Larousse (de până în 1996) care consi-dera că Eminescu era "un auteur de contes et de nouvelles populaires".

CULIȚĂ IOAN UȘURELU: *Se știe că orice profesor își dorește ca elevii să-l depășească prin realizările lor. Mă aflu astăzi în situația fericită de a constata că fostul meu elev, Constantin Frosin, și-a depășit dascălii ajungând să fie recunoscut ca personalitate culturală în țară și străinătate. În Vrancea, locul în care s-a născut, este cunoscut și recunoscut numai în anumite medii. Poate și datorită faptului că traducătorul și scriitorul Constantin Frosin funcționează ca profesor universitar la Universitatea din Galați, mai departe de casă. Scopul interviului de față este acela de a-l prezenta vrâncenilor din mijlocul cărora a răsărit.*

Așadar, prietene C-tin Frosin, unde ai trăit până la 20 de ani și ce rol au jucat liceul, familia și profesorii în formarea ta ca om și ca intelectual?

CONSTANTIN FROSIN: Înainte de a răspunde acestui interviu atipic, ba chiar neconvențional, aș putea spune care nu prea seamănă cu stereotipiile pe care le-am văzut în alte publicații, îl felicit pe dl profesor Culiță Ioan Ușurelu, dar mă și felicit pentru onoarea pe care mi-o face Domnia Sa de a-și intervieva un fost elev! Până la 20 de ani, am fost trăitoriu prin dealurile și munții Vrancei (m-am născut pe 12 octombrie 1952 la Herăstrău la câțiva pași de o Mănăstire din 1755), apoi am stat zece ani în Neamț, după care dorul

de Vrancea a fost mai puternic, așa că ne-am întors...

Desigur, faptul că am aterizat la Adjud a fost unul benefic, căci acolo am avut profesori de excepție-o spun retrospectiv, cu toată convingerea, nu doar din complezență-alături de care am avut onoarea de a preda imediat după terminarea Facultății de limbi romanice, clasice și orientale a Universității București, în anul de grație 1976. Acest liceu, cu profesorii și elevii lui, care se ridicau poate chiar peste media cu care mă obișnuisem eu la liceele din Bicz și George Bacovia din Bacău, au suplinit efectiv acea carență sufletească și afectivă pe care o intronizase boala incurabilă a tatei...Faptul că l-am avut vecin de scară și de apartament pe distinsul profesor care astăzi mă intervieveză, a făcut ca acesta să mă cheme și să-mi ofere diverse materiale-cărți, reviste etc. dar și dovada unei prietenii incipiente și a unei încrederi în modestele mele capacități de atunci...Rolul jucat de familia mea a fost esențial, părinții mei fiind integral sau parțial și profesori de limbi străine-inclusiv de limba franceză, la paritate, practic, cu cel jucat de elevii și, mai ales, profesorii de la Liceul Teoretic Nr.1 Adjud (așa se chema parcă pe atunci, nu ?!).

C.I.U: *În Vrancea se știe puțin despre volumele traduse de tine în Franța, Belgia etc. Care au fost autorii români preferați în traducerile tale? Dar scriitorii străini traduși în românește?*

C.F: Foarte pe scurt, o trecere în revistă a activității mele din acest moment: sunt autorul a 35 (al 36-lea este încă în calculator, într-o formă cvasifinală) titluri de carte, din care 16

de poezie, restul fiind cursuri, dicționare etc. Am tradus peste 130 titluri de carte, din care au apărut 121, doar 8 sau 9 fiind din franceză în română, restul fiind toate traduceri din limba română în limba franceză. Motivul: traduc mult mai ușor din română în franceză, fiind scriitor de expresie exclusiv franceză ! Deci gândesc în franceză, practic, orice lucrare, după care mi-o traduc în românește...Așa s-a întâmplat și cu Teza mea de doctorat, care a primit distincția Magna cum Laudae. De altfel, Premiul Uniunii Scriitorilor din România mi-a fost acordat pentru traduceri din română în limbi străine...! Autorii români preferați: clasicii și inegalabilii Eminescu, Caragiale, Ion Barbu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, George Bacovia, Tudor Arghezi (selecția este aleatorie, scriu numele care-mi vin acum în minte direct în calculator...), dar și moldovenii Horia ZILIERU sau Lucian TEODOSIU de la Radio Iași...Dintre scriitorii francezi traduși, l-aș remarca pe Louis Ferdinand Celine, din care am tradus *Moarte pe credit* : am luat banii (o sumă frumoșică în 1992), dar cartea nu a apărut niciodată, pe motivul că banii care ar fi investiți în acel volum de 630 pagini ar putea ajuta la apariția a 4 sau 5 cărți-cum s-ar spune în tembela noastră economie de p(-a-)iață: Non multum, sed multa...! Adică: nu ne trebuie dom'le calitate, ci cantitate, sau: Calitatea a murit, trăiască cantitatea! (cu tot cu cacofonie!)

C.I.U:*Știi că ești un traducător de excepție. Asta înseamnă că ești și un scriitor bun?*

C.F: Traducător de excepție, spuneți: poate, căci au mai spus-o și persoane din spațiul francofon: un profesor belgian (și poet, pe numele său Jacques MERCSX) spunea că predă franceza elevilor lui cu ajutorul traducerilor mele în franceză, limba utilizată acolo fiind foarte curată și elegantă, fără impurități de sorginte arabă sau de alta natură...Chiar și la noi, un traducător de marcă, Ion ROȘIORU, mi-a declarat, la o întâlnire a poezilor de la Slobozia, (prin 1976 parcă...) că folosește traducerile mele pentru a învăța pe elevi limba franceză adevărată, conform standardului impus de Academia Franceză. Da, s-ar putea să aveți dreptate, când mă gândesc că la prima mea ieșire în Occident, în 1991, gazda mea de la Bruxelles m-a rugat să mai rămân o luna de zile măcar, pe casă, masă și bani-echivalentul unui salariu al unui profesor belgian , pentru a-i învăța limba franceză pe cei patru băieți ai săi...Oricum, apreciatul și temutul critic belgian Paul VAN MELLE, consideră că practic, toate traducerile care vin din România sunt datorate lui Constantin FROSIN, iar calificativele folosite de intransigentul exeget sunt de genul: excelent, de excepție, remarca-bil, scrupulos etc.

C.I.U:*Vorbește-ne despre creațiile personale și peripețiile intrării în Uniunea Scriitorilor.*

C.F: Scriitorul care sunt: poet și eseist de expresie franceză a primit numeroase laude pentru fiecare volum, practic, la fel de majore și de elogioase ca traducătorul...Asta numai în francofonie, în revuistica franceză și francofonă; în România nu s-a spus un cuvânt despre activitatea mea ca scriitor de expresie franceză...Desigur, tăcerea asta a mieilor în blană de lup s-a regăsit în atitudinea celor de la USR care, din 1996 până în 2000, au refuzat totalmente să-mi acorde statutul de scriitor român, căci cel al scriitorilor de expresie franceză il promisem din 1991, când am devenit membru al ADELFI (Asociația Scriitorilor de Limbă Franceză), SPAF (Societatea Poeților și a artiștilor Franței), PEN CLUB- secțiile franceză și belgiană! Desigur, în România mi-a fost refuzată intrarea și în PEN CLUB...

C.I.U:*Cum ai fost receptat în străinătate, ce premii ți s-au acordat, cine te-a prezentat, ce reviste și ce instituții îți cer colaborarea?*

C.F: Receptarea mea în francofonie a fost, după obișnuita perioadă de așteptare și de probă, neașteptat de bună, cota mea atingând nivele incredibile pentru mine: într-o revistă ca RIMBAUD REVUE, considerată Rolls Royce-ul revistelor franceze, de exemplu, s-a afirmat că, în poezia franceză, am un stil numai al meu (afirmație făcută de directorul revistei, Samuel Brejar). Desigur, ar ocupa un spațiu mult prea mare să citesc acum din criticile referitoare la sau traducerile mele; voi reaminti doar că dl. Paul Vad Melle afirma că sunt Maestru al Paradoxului Eseului (într-o cronică la una din cărțile mele), ceea ce, spus de un mare maestru, citat cu pioșenie și ascultat cu sfințenie de confrății mai mici (ca vârstă), nu e puțin lucru...În ceea ce privește premiile, voi încerca o selecție riguroasă căci unele au titlaturi lungi sau foarte lungi și e păcat de spațiul tipo-grafic: consider ca relevant Premiul Parlamentului European pentru Cultură, Literatură și Artă, primit în 1995, la Strasbourg, dimpreună cu regretatul MARIN SORESCU și actualul Președinte al Academiei Române, dl Eugen SIMION, în cadrul Bienalei Mitteleuropa (cu un an înainte fusese invitat Mircea DINESCU). Al doilea premiu important cred că este cel acordat de Asociația <La Renaissance Francaise>, de către un juriu format din patru Ministere: cel de Interne, Externe, Apărare și Învățământ (remarcați, vă rog, că în România nu am primit nici un premiu ca Profesor...), juriul fiind prezidat de Președintele Republice Franceze, dl JACQUES CHIRAC (care mi-a trimis o superbă felicitare de sărbători, pe care o semnează alături de soția sa, Mme Bernadette CHIRAC). Menționez că au fost multe, din care amintesc Marele Premiu al Academiei din Luteția, Marele premiu pentru Literatură al revistei internaționale NUOVE LETTRE (Neapole), Premiul Fundației Franco-Române "Fronde", Diploma de Onoare a Asociației Scriitorilor din Strasbourg etc. O a treia recompensă este acordarea gradului de Cavaler al Ordinului National al Republicii Franceze al Artelor și Literelor, prin Decret al Ministrului Culturii, dna Catherine TASCA. Paradoxal, România tace de fiecare dată, sfidând parcă gentilețea Franței, iar după o inerție de patru ani, mi se acordă, în 2004, de către Președinția României, un grad al unui Ordin pe domenii de activitate, de sute de ori inferior celui Național acordat de Franța! Desigur, dl Gheorghe ANGELESCU nu cunoaște cutuma intronizată în relațiile Europene, conform căreia statul primitivului acordă un grad cel puțin egal, dar, de obicei prin gentlemen's agreement, cu una sau două trepte mai sus. Practic, trebuia să primesc Serviciul Credincios în grad de Comandor sau Steaua României în grad de Ofițer/Cavaler. Este păcat când cei puși să se ocupe de un sector habar nu au ce trebuie să facă! Pentru că toate oalele sparte de-a lungul timpului le-am plătit tot eu!

C.I.U:*Faptul că vii din România este un atu sau o piedică?*

C.F: La început-deci, ca debutant, este o piedică, practic, pentru că francezii sunt cei mai selectivi, elitiști și chiar sectariști din câți cunosc! Belgienii, italienii, canadienii sunt cu totul altfel. Personal, la început scriam unei reviste sau personalități câte o duzină de scrisori, până primeam două-trei rânduri, în care îmi notificau, sec, faptul că nu-i interesează colaborarea cu mine sau, când îi interesa, îmi indicau ce doreau de la mine-unii doreau doar traduceri, alții doar poezie personală! Greu, foarte greu am reușit să mă impun într-o lume în care, în cele aproape două mii de reviste de poezie, de exemplu, publică zeci de mii de poeți... Iar numele nu sunt întotdeauna din cele mai nesemnificative... Am avut probleme ori de câte ori în România se întâmplau grozăvii inacceptabile pentru europeni : venirea minerilor la București etc. De fiecare dată, ori urma o pauză de o lună-două, ori îmi scriau pe un ton de reproș sau de cruntă ironie,

sugerându-mi să mă implic personal pentru ca astfel de barbarii să nu se mai întâmple într-o țară totuși europeană...Plăteam, cum vă spuneam, oalele sparte de alții...Cel mai greu este când mergi acolo după astfel de evenimente-toți se reped la tine cu reproșuri, sau, pur și simplu, toți îți întorc spatele - e o lume în care nu ai voie să greșești...Acolo nu mai are prea multă valoare Errare humanum est... Doar la noi mai prinde, dar ce vom face ca membrii UE?!

C.I.U:*Te-am întrebat special despre activitatea internațională, ca să-mi spui și cum te privești prietenii sau neprietenii din Galați și ceilalți conaționali ai tăi.*

C.F:Când am scris în cotidianul **Viața Liberă** apărut cu o zi înainte de a primi, la Cotroceni, gradul de Cavalier, exprimându-mi indignarea pentru înjosirea pe care am trăit-o cu această ocazie, prietenii și neprietenii mei au fost bulversați, nevenindu-le să creadă că pot fi atât de ingrat, de infatuat...Oricât am explicat eu acolo că s-a făcut o mare gafă în cazul meu, n-a înțeles nimeni, probabil, despre ce este vorba. Desigur, presa națională nu a preluat protestul meu, apărut pe internet chiar în ziua decernării gradului. Fiind provincial și gălățean, n-a spus nimeni o vorbă! Deși Viața Liberă se citește pe internet, de unde se preiau zilnic știri în presa centrală. De fapt, dle Profesor, cred că ar trebui s-o spunem apăsător aici: nu europenii ne pun piedici pentru a ne recăpăta statutul de țară europeană, ci noi înșine! Uitați-vă cu ce defilăm pe sticlă: cu crime, droguri, prostituție, minute sau ore întregi dacă s-ar putea, dar despre cei care migălesc la o revistă de cultură, ca dvs. sau alții, artiștii plastici sau, de ce nu traducători ca mine, nu s-ar spune un cuvânt, sau cel mult câte secunde acolo...Deci nu ne vindem marfa, nu ne promovăm valorile, deși suntem conștienți că pe satelit suntem urmăriți de presa internațională, că ambasadele au servicii de despuiere a presei, care raportează zilnic ce se întâmplă într-o țară anume. Noi mergem la podul catastrofic, cu circul înainte! Ceilalți conaționali: unii acceptă cu greu, în cercuri restrânse, alții pretind că sunt prea tânăr pentru a fi încoronat rege al traducătorilor (N.B! Sintagma nu-mi aparține, doamne ferește!) deci trebuie să mai aștept să le vină rândul întâi celor care așteaptă de atâta timp o recunoaștere...Oricum, toți diletanții sau veneticii sunt bine veniți în paginile revistelor cu ștaif sau fitze, mai puțin subsemnatul...Cel mai tare m-a surprins Mihai Cimpoi cu care am stat în cameră la câteva festivaluri de poezie, inclusiv la Focșani, cu care am legat o strânsă prietenie-așa am crezut eu-și care mi-a cerut texte pentru antologia *Eminescu în 67 de limbi*, din care, desigur nu am primit nici un exemplar. Scriind într-un număr recent din Saeculum un articol superb, *Eminescu și literatura fără frontiere*, dar incomplet și injust prin omiterea numelor unor traducători de marcă, printre care și ...subsemnatul! Sper, însă, ca dl academician să revină asupra aceluși articol, despre care nu pot să cred că a fost comandat special întru defăimarea mea (Marian Oprișan, mare șef al județului meu de baștină, când i s-a propus să mi se acorde nu știu ce titlu de către scriitorii din Focșani, a întrebat ritos: Da`cine-i ăsta, că eu n-am auzit de el?!) Cum, la fel, nu pot crede că vreun tipograf zelos a scos paragraful privitor la mine...Deci, aștept reacția dlui academician Mihai Cimpoi, și chiar vă rog să-i trimiteți revista dimpreună cu distinsele salutări...

C.I.U:*Faci parte dintr-o anumită generație de scriitori sau nu-ți plac astfel de încorsetări, de limitări?*

C.F: Domnule profesor, ca și președinții de state care acordă pe merit sau nu distincții dar care vin și trec, iar scriitorii rămân, eu consider că și aceste categorisiri, mode, mofturi etc. vin și trec, dar au rămas, rămân scriitorii adevărați, care trec proba timpului... Eu,

unul, de ce să nu recunosc, consider că sunt mai bun traducător decât scriitor chiar dacă unii nu sunt de acord cu această modestie a mea. Oricum, faptul că am schimbat aberanta definiție din Larousse (de până în 1996), care considera că Eminescu era "un auteur de contes et de nouvelles populaires", într-una care, deja în 1998, îl considera un mare scriitor și marele poet național al românilor, este pentru mine o victorie și o mare mulțumire sufletească. Cum am procedat: am tradus "Luceafărul" în franceză pentru editura Geneze din Galați, apoi am tradus circa zece cronici din marii noștri exegeți, începând cu George Călinescu și terminând cu Eugen Simion, în care se demonstra negru pe alb ce poet extraordinar este Eminescu. Am trimis totul pachet la Larousse-și am reușit!

C.I.U: *Prin toată activitatea de până acum, crezi că ai schimbat anumite impresii nefavorabile ale unora despre țara noastră? Sau toți străinii ne apreciază...?*

C.F: Ia te uită, am răspuns deja parțial la această întrebare...Desigur, pe unde trec, las urme cât mai luminoase așa cum îmi permit modestele mele mijloace, dar ce folos, dacă urmează o invazie a minerilor sau vreun scandal politic răsunător, care țin prima pagină a marilor ziare occidenta-le?! Toată munca mea de făurire a unei noi imagini, de schimbare în bine sau de eliminare a unor mentalități și prejudecăți ce ne sunt încă atribuite pe nedrept, se duce pe apa sâmbetei! Probabil că asta este diferența între zoon politikon și homo artisticus... De unde și prevalența circuitului... Dar și a întrebării: Cui prodest?!

C.I.U: *Ai legat prietenii literare aici și în afara granițelor?*

C.F: Desigur, fără prietenii literare nu poți face festivaluri de poezie, cum am făcut eu două ediții în 1994 și 1996, invitând scriitori și critici literari de marcă din state ca Franța, Belgia, Marele Ducat al Luxemburgului, Canada. Amintiți-vă că primul festival internațional a fost făcut de București abia prin 1997 sau 1998... Lumea nu se dezmetice încă bine, nu prea știa ce-i cu Europa asta, iar eu făcusem deja doua festivaluri internaționale de poezie < L' enfant poete>... Nu este mai puțin adevărat că fără prietenii literare, un autor român nu prea are cum să pună piciorul aiurea, din rațiuni pecuniare...Cheltuielile de călătorie, cazarea (cca 100 euro pe noapte), mesele, cele mai multe de protocol, în compania unor scriitori de prin partea locului etc., nu prea pot fi suportate chiar de toată lumea...Iar postura de sârman, care așteaptă o masă la restaurant, ca să poată avea puterea de a-și citi versurile, nu este cea mai indicată: occidentalii au oroare de cerșetori...!

C.I.U: *Care crezi că ar fi mizeriile...literare ale timpului în care trăim? Sau nu avem așa ceva?*

C.F: Mizeriile literare ale timpului în care trăim? Cred că sunt cele dintotdeauna, și cu greu ar putea fi circumscrise unui anumit spațiu: frustrații pe de o parte, invidioșii pe de alta, politicienii care visează doar afaceri bănoase și putere, iar cultura și literatura nu le oferă nici una nici alta...Cu mențiunea că la noi funcționează teribil de bine principiul *coșului cu crabi*...

C.I.U: *Ai putea să te compari cu un alt traducător din România? Ce părere ai despre traducători și despre felul cum sunt ei priviți în acest moment?*

C.F: Gândind, cum vă spuneam anterior, în franceză chiar și acest interviu mi-a venit în minte celebrul *Comparaison n'est pas raison*... Așadar, comparația este, în general, subiectivă, iar eu vă spuneam că nu mă încred în clasamente, decât atunci când cunosc criteriile de apreciere, selecție sau jurizare... Despre felul cum sunt văzuți traducătorii,

cred că este și o chestiune de șansă-dacă te afli într-un oraș cultural cu tradiții, sau într-una din cele trei capitale culturale ale României- Iași, Cluj, București, dacă te afli deci în miezul fierbinte al evenimentelor culturale, literare sau artistice, reușești să te faci remarcat și poate chiar să te impui. Stând departe, de fapt stai deoparte, ochii care nu se văd se uită, depărtarea îi sperie pe cei comozi, editurile refuză tradu-cătorii care nu se pot deplasa pentru corecturi de câte ori o cere editura etc.

C.I.U:*De obicei, pentru a fi recunoscut în țara ta, trebuie să vii cu o recunoaștere cel puțin europeană. Cu tine cum s-a întâmplat?*

C.F: Ca unul care ați fost de atâtea ori în Franța, știți foarte bine că acesta este nefirescul traseu al artistului sau literatului român, care suferă primul din cauza imbecilului dicton: *Nimeni nu e profet în țara lui*. Vă spuneam că a trebuit să public întâi în Belgia, în 1992, primul volum de poezie, abia în 1994 în România; la fel s-a întâmplat și cu debutul meu în revistă. Am primit un premiu al unei Fundații franco-române –un Mare Premiu pentru traducerea poeziei lui Lucian Blaga, deci nu un premiu românesc, urmat, în 1995, de Premiul Municipiului Galați, important pentru mine ca locuitor al urbei, dar fără nici o relevanță în plan național sau cultural...

C.I.U:*Ca traducător, ca scriitor și ca profesor universitar ce-ai recomanda tinerei generații?*

C.F:Să nu se apuce să clădească primul etaj al gloriei proprii fără a fi foarte siguri că baza pe care o au le permite acest lucru... Să nu aspire foarte sus dintru început, căci riscă să capete un rău de înălțime incurabil... Să nu caute să se impună cu orice preț, căci vor plăti un preț înzecit în clipa judecății... Să citească foarte multă literatură, înainte de a se apuca să scrie literatură...Să citească foarte mult în limba străină în care și-au propus să traducă...Și să aibă foarte multă răbdare, întâi cu ei înșiși, apoi cu ceilalți: toate la timpul lor, spune înțelepciunea populară...iar graba strică treaba! Să nu uite că lângă dramul de talent trebuie să așeze tone de trudă și mii de ceasuri din viață pentru munca îndârjită, de luptă cruntă cu propriile neajunsuri și lacune... Abia după aceea se pot considera împliniți și pot culege laurii succesului deplin! Lucru pe care li-l doresc din toată inima! Scriitorul, la masa lui de lucru, poate, cred , să se simtă ca un demiurg, creează și el o lume...Mă refer la prozatori... Dar și în această simțire trebuie să existe Dumnezeu.